

# ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ 70ετίας ΤΟΥ Σ.Δ.Γ. 17 Δεκεμβρίου 1990

## Ομιλία της κ. Αλίκης Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου

— Στην Ελλάδα υπάρχει μια προϊστορία του γυναικείου κινήματος, η οποία ήδη άρχισε από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα. Μέσα σ' αυτή την προσπάθεια δεν πρέπει να ξεχάσουμε τη μεγάλη μορφή της Καλλιρρόης Παρέν, η οποία πρώτη πολέμησε για την προώθηση της γυναίκας στην κοινωνική ζωή και την εργασία προπαντός διά της παιδείας. Εθεώρησε ότι το βασικό είναι να μορφώνονται οι νέες μας. Και μετά από την Καλλιρρόη Παρέν, το 1920 αρχίζει πλέον η ιστορία του φεμινιστικού κινήματος. Και η ιστορία του στην Ελλάδα αρχίζει ακριβώς με το Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας στον οποίο κυριαρχεί η μεγάλη φυσιογνωμία της Αύρας Θεοδωροπούλου. Το 1920, λοιπόν, τελειώνει η προϊστορία, απαραίτητη προδρομική περίοδος του γυναικείου κινήματος. Ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας έδωσε από το 1920 άλλο τόνο στον αγώνα. Θα σας αναφέρω μόνο τους τίτλους των δύο περιοδικών, του περιοδικού της Καλλιρρόης Παρέν και του περιοδικού του Συνδέσμου μας για να καταλάβετε τη διαφορά. Η Καλλιρρόη Παρέν εξέδιδε την «Εφημερίδα των Κυριών». Πουλιόταν στην πλατεία Συντάγματος και γινόταν ανάσπαστη. Ο Σύνδεσμος, όμως, έβγαλε τον «Αγώνα της Γυναίκας». Από την «Εφημερίδα των Κυριών» ως τον «Αγώνα της Γυναίκας», όπως καταλαβαίνετε, η απόσταση είναι πολύ σημαντική.

Είχε προηγηθεί ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ο οποίος είχε ξυπνήσει τις γυναίκες, αλλά και τους άντρες, οι οποίοι βλέποντας πόσο άξια οι γυναίκες τους αντικατέστησαν σε όλες τις δουλειές, άρχισαν να

προσχωρεί εις το παγκόσμιο κίνημα υπέρ της αναγνώρισης της γυναίκας ως κοινωνικού, οικονομικού και πολιτειακού παράγοντος.

Διαμαρτύρεται για την ανισότητα των ελληνικών νόμων απέναντι της γυναίκας.

**Ζητεί για την Ελληνίδα ίσα δικαιώματα, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά με τον άντρα.**

**Ζητεί πρωτίτως το δικαίωμα να εκλέγει και να εκλέγεται και η γυναίκα εις τα αντιπροσωπευτικά σώματα και της τοπικής διοίκσεως και της εθνικής αντιπροσωπείας** όπου ο μισός ενήλικος πληθυσμός της χώρας δεν εκπροσωπείται ως σήμερα.

Αυτά ζήτησε από τη Βουλή και την Κυβέρνηση ο Σύνδεσμος το 1920.

Και συγχρόνως προσεχώρησε αμέσως στο παγκόσμιο γυναικείο κίνημα δηλώνοντας συμμετοχή στη Διεθνή Ένωση Γυναικών η οποία είχε ιδρυθεί το 1902.

Το αίτημα για ίσα πολιτικά δικαιώματα υπήρξε αντικείμενο πολύ διαφορετικών αντιδράσεων. Φαντάζεστε τι γραφόταν την εποχή εκείνη στις εφημερίδες. Μερικοί έγραψαν πολύ ευτράπελα, για σήμερα, πράγματα: «Ψήφον εις τας γυναίκας!», το ακούω και αισθάνομαι την καρδιά μου να σφίγγεται. Δέος και τρόμος με καταλαμβάνει, διότι, πώς το θέλουμε, η ψήφος θα γίνει ο τάφος της γυναίκας. Θα την χάσωμεν. Θα δραπετεύσει από το σπίτι και την καρδιά μας... Η θέσις της γυναίκας είναι εις το μαγευτικόν και εις την καρδιάν μας. Φαντασθείτε την προστιγμήν προ του εκλογικού τμήματος, μαινομένην, λυσσώσαν, και γαυ-

### Οι «σκανδαλώδεις» φεμινιστικές αρχές της εποχής της ίδρυσης του ΣΔΓ αποτελούν πλέον διεθνώς αποδεκτές αρχές του ΟΗΕ και της Νομοθεσίας μας. Σήμερα αγωνιζόμαστε για να εφαρμοστούν στην πράξη πέρα για πέρα.

προβληματίζονται κατά πόσο είναι σωστές οι κρίσεις τους για το γυναικείο φύλο. Προπαντός όμως οι γυναίκες άρχισαν να έχουν άλλες απαιτήσεις για τον εαυτό τους. Και να ζητούν το δίκιο τους πολύ εντονότερα από άλλοτε. Την εποχή εκείνη η Καλλιρρόη Παρέν έπαιζε μεταξύ του ζητάει και δεν ζητάει ψήφο για τη γυναίκα. Ένας υπουργός την σχολίασε δυσμενώς κι' αυτή με μία επιστολή δημοσιευμένη απαντάει: δεν ζητώ επιτέλους και πολιτικά δικαιώματα για τις γυναίκες, ζητώ πολύ λιγότερα, την παιδεία τους, την μόρφωσή τους για νάναι καλύτερες μητέρες κτλ. Ο Σύνδεσμος, αντίθετα, μόλις ιδρύθηκε το 1920 έστειλε στη Βουλή των Ελλήνων το εξής ψήφισμα:

«Ο Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της γυναίκας

Λαβών υπόψη του ότι ο μεγάλος πόλεμος που τελείωσε χειραφέτησε την παγκόσμια σκέψη και παρουσίασε καταφανή πλέον την ανάγκη να εγκατασταθεί νέα περίοδος ανθρωπισμού και ισονομίας στην ιστορία του πολιτισμού.

Ότι σύμφωνα με το πνεύμα αυτό της δικαιοσύνης, οι γυναίκες σε όλα τα πολιτισμένα κράτη ζητούν να έχουν ευθύνες και δικαιώματα εις την αναδιοργάνωση της κοινωνίας και ειδικά εις όσα ζητήματα αφορούν τη γυναίκα και το παιδί.

Ότι το παλαιό δόγμα ότι η γυναίκα είναι κατώτερον όν από τον άντρα, κατερρίφθη οριστικά από την επιστήμη, η οποία αναγνώρισε ότι διανοητικώς και ηθικώς είναι ίση με τον άντρα.

Ότι οι προοδευμένες πολιτείες η μία κατόπιν της άλλης αναγνωρίζουν τα δικαιώματα της γυναίκας και ότι η Ελλάς για να συμβαδίξει με το σύγχρονο πολιτισμό πρέπει να αναγνωρίσει τα δικαιώματα αυτά.

Ψηφίζει:

ριώσαν, θηριώδη και μαγκουροφόρον. Διότι όλα θα τα κάμη, το δικαίωμα της ψήφου θα της ανοίξει τον δρόμον προς πάσαν ασχημίαν, θα θεθεί επί κεφαλής διαδηλώσεων και θα φάγει τον κόσμο.

Τι επαλήθευσε από αυτά; Τίποτα. Αλλά, βέβαια, την εποχή εκείνη αυτού του είδους οι σκέψεις είχαν πάρα και καταλαβαίνετε τι θάρρος έπρεπε να έχουν οι γυναίκες εκείνες οι οποίες τολμούσαν με αυτό το θαρραλέο ψήφισμα και εν συνεχεία με ανάλογη δράση να αντιμετωπίζουν τις αντιδράσεις της κοινωνίας.

Πρέπει όμως να πούμε και το αντίθετο. Ότι σε κάθε πολιτική παράταξη της εποχής εκείνης όταν τέθηκε το θέμα της ψήφου στη Βουλή το είδαν ευνοϊκά οι άριστοι της κάθε παράταξης. Από την δεξιά ο Δ. Γούναρης. Από την προοδευτική παράταξη ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Από την Κεντρώα Φιλελεύθερη παράταξη ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Οι αγώνες συνεχίζονταν μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε μερικές χώρες είχε δοθεί ψήφος στις γυναίκες και είχαν προχωρήσει αρκετά στην κατάκτηση ισότητας, όχι όμως στην Ελλάδα. Και έρχεται ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο πόλεμος που προκάλεσε 60 εκατομμύρια νεκρούς και κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, ο οποίος έφερε στο φως την πιο απάνθρωπη δράση που μπορεί να έχει ο λεγόμενος άνθρωπος (με τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως και τα σχετικά εγκλήματα). Η ανθρωπότητα άρχισε να καταλαβαίνει ότι η περιφρόνηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, οδηγεί τον κόσμο στην καταστροφή. Η περιφρόνηση της αξίας του κάθε ανθρώπου την οποίαν είχαν ενστερνιστεί τα κράτη που προκάλεσαν τον πόλεμο, αυτά που έκαναν τα μεγαλύτερα εγκλήματα και που αρκετό χρονικό διάστημα εί-

χαν μαγέμει όχι λίγους ανθρώπους στην Ευρώπη, αυτοί οι ισχυροί άντρες με τους μεγάλους στρατούς και με τις βαρύγδουπες θεωρίες, θεωρίες καταργητικές των ελευθεριών του ανθρώπου και της δημοκρατίας. Μόλις αυτός ο πόλεμος έληξε, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας συνέρχονται όλοι οι λαοί για να υπογράψουν μια κοινή παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, με την πεποίθηση ότι αυτό είναι απαραίτητο αν θέλουμε να αποφύγουμε μια νέα τέτοιου είδους τραγωδία. Πρέπει να προσθέσουμε ότι η τελευταία φάση του πολέμου με την ατομική βόμβα τρομοκράτησε όλο τον κόσμο για το τι θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα ένας νέος πόλεμος. Διαθέτοντας πλέον τέτοια φοβερά όπλα, η ανθρωπότητα έπρεπε να αποφύγει με κάθε θυσία νέο πόλεμο.

Η παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για πρώτη φορά στην ιστορία, ρητά μιλάει περί απαγόρευσης κάθε διάκρισης λόγω φύλου, φυλής, πολιτικών προσημάτων κτλ. Για πρώτη φορά μπαίνει μέσα σε διακήρυξη δικαιωμάτων του ανθρώπου ρητά η απαγόρευση κάθε διάκρισης λόγω φύλου και το δικαίωμα και των γυναικών να απολαμβάνουν όλων ανεξαιρέτως των ελευθεριών και των δικαιωμάτων.

Από και πέρα αρχίζει μια νέα περίοδος στον αγώνα των γυναικών. Ο φεμινιστικός αγώνας εντάσσεται πλέον στα πλαίσια των αγώνων όλων των καταπιεσμένων κοινωνικών ομάδων. Οι νέγροι, οι μειονότητες των διαφόρων χωρών, οι εργαζόμενοι με δυσμενείς συνθήκες, οι γυναίκες, όλοι μαζί ξεκινάνε πλέον αγωνιστικά ζητώντας οι αρχές της παγκόσμιας διακήρυξης να γίνουν πραγματικότητα. Αυτή είναι η δεύτερη **φάση του γυναικείου κινήματος που ζητάει ουσιαστική** ισότητα, ισότητα ευκαιριών σε όλους τους τομείς με τους άντρες.

Την εποχή εκείνη συμπίπτει η δημοσίευση του βιβλίου το οποίο αποτέλεσε την αποφασιστική θεωρητική στροφή για το γυναικείο κίνημα. Είναι το βιβλίο της Σιμόν Ντε Μπωβουάρ: Το δεύτερο φύλο. Είναι το βιβλίο που θεμελίωσε επιστημονικά και πολύπλευρα τη βασική αρχή ότι η γυναίκα δεν γεννιέται, γίνεται. Ότι δηλαδή οι βασικότερες λεγόμενες «θηλυκές ιδιότητες», αδυναμίες κ.λπ. δεν προέρχονται από τη φύση της γυναίκας, όπως νομίζεται, αλλά από τις συνθήκες που της επιβάλλει ο ρόλος που η κοινωνία της έχει διαγράψει. Αλλά και οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες κι όχι μόνο οι ιδεολογικές ήταν ευνοϊκές για την πορεία προς την ισότητα. Διότι είχε ανάγκη εκείνη τη στιγμή η ανθρωπότητα από όσο το δυνατόν περισσότερα χέρια και μυαλά για να μπορέσει να ανασυγκροτηθεί από αυτή την καταστροφή στην οποία βρέθηκε στο τέλος του πολέμου. Είχε ανάγκη να χρησιμοποιήσει και τις δυνάμεις του άλλου μισού πληθυσμού.

Έτσι λοιπόν αρχίζουν οι γυναικείες οργανώσεις της εποχής εκείνης να πιέζουν πλέον τον ΟΗΕ, από τον οποίο προήλθε αυτή η παγκόσμια διακήρυξη, να προχωρήσει πλέον σε άλλου είδους διεθνή κείμενα πλέον δεσμευτικά από μια διακήρυξη, ώστε να δεσμεύσει τα κράτη να πραγματοποιήσουν αυτή την ισότητα. Και πράγματι το 1952 ψηφίζεται μια διεθνής σύμβαση η οποία είχε και για την Ελλάδα καταλυτική επίδραση. Αυτή είναι η σύμβαση των ίσων πολιτικών δικαιωμάτων και της ίσης πρόσβασης σε όλα τα δημόσια λειτουργήματα. Στην Ελλάδα πιέζουμε να κυρωθεί η σύμβαση. Άλλοι ήθελαν άλλοι δεν ήθελαν. Υπήρχαν γυναικεία σωματεία τα οποία αντιδρούσαν διότι, λόγω του εμφυλίου πολέμου, φοβόνταν ότι αν πάρουν ψήφο οι γυναίκες θα ψηφίζουν μόνο οι κομμουνίστριες, οι άλλες δεν θα ψηφίζουν. Είχε επέλθει μία διαίρεση μέσα στο γυναικείο κίνημα τρομερή. Και πάλι ο Σύνδεσμος είχε καταφέρει να επιβληθεί. Βοήθησε και η τότε πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου Ελληνίδων, η Ελμίνα Παντελάκη, φωτισμένη γυναίκα, η οποία επέισε πολύ το σωματείο της για να λάβει μέρος μαζί μας σε κοινές εκδηλώσεις για την ισότητα των φύλων.

Πράγματι κυρώθηκε επίσημα η Σύμβαση και τότε πήραμε και μεις ίσα πολιτικά δικαιώματα επιτέλους, και αποκτήσαμε και το δικαίωμα της ίσης πρόσβασης σε δημόσια λειτουργήματα.

Θα σας πω τώρα για τη θέση μας ως τότε. Όσες γυναίκες είχαμε τελειώσει το Πανεπιστήμιο ως το 1952 —και ανήκω σ' αυτή την κατηγορία— δεν είχαμε δικαίωμα να παρουσιαστούμε στους διαγωνισμούς για να καταλάβουμε θέση στη δικαιοσύνη, στη διπλωματική υπηρεσία, στην αρχαιολογική υπηρεσία, στο Χιμείο του κράτους κ.λπ. Ο τελευταίος συνέδεσμός μας με το ταληράκι του είχε δικαιώσει να μετασχεί και μεις με το άριστά μας καθόμαστε στη γωνία. Τέτοια ήταν η κατάσταση την οποία εμείς αντιμετωπίζαμε τότε. Και μετά τη σύμβαση αυτή

των Η.Ε. του 1952, την οποία επακολούθησε σειρά νομοθετημάτων, μας αναγνωρίστηκε το δικαίωμα να μετέχουμε σε όλα.

Και προχωρούμε πλέον προς καλύτερες μέρες τις οποίες πρέπει να πούμε ότι ενίσχυσε πάλι ο ΟΗΕ τρομερά. Δηλαδή το 1975 υπό την πίεση των διεθνών γυναικείων μη κυβερνητικών οργανώσεων, κηρύχθηκε το Έτος της Γυναίκας. Και, στη συνέχεια, η Δεκαετία της Γυναίκας. Αυτή λοιπόν η δεκαετία, την οποία πολλοί κοροϊδισαν τότε, είχε σημαντικά αποτελέσματα σε παγκόσμια κλίμακα.

Οφείλω να αναφέρω ακόμη ότι τα λίγα γυναικεία Σωματεία που υπήρχαν τότε αγωνιζόμαστε το 1975 για να εισαχθεί ρητή διάταξη στο Σύνταγμα για την ισότητα. Όσες αγωνιζόμαστε και πιέζαμε τότε πρέπει να πω ότι προβάλαμε το επιχείρημα ότι το Σύνταγμα βγαίνει στο Έτος της Γυναίκας και πρέπει να ευθυγραμμιστεί με τη διεθνή γραμμή. Και θυμάμαι τώρα ότι όταν μπήκε η πρωτοχρονιά του 1975 είχα πει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Μ. Στασινόπουλο: Πρόεδρε μπαίνει το Έτος της Γυναίκας, δεν θα κάνεις κάποιο ειδικό μήνυμα; Και το έκανε ευχαρίστως. Βλέπετε ο επηρεασμός από τη γενική ατμόσφαιρα είναι σημαντικός. Και εκείνα τα χρόνια βγαίνει και το νέο Σύνταγμα με διατάξεις που επιβάλλουν την ισότητα των φύλων.

Επακολούθησε μια σειρά ολόκληρη νομοθετημάτων στην Ελλάδα για να εναρμονισθεί η νομοθεσία μας με τις συνταγματικές επιταγές. Το οικογενειακό δίκαιο πρώτο και καλύτερο, νόμοι σχετικοί με την ισότητα στην εργασία, κ.λπ.

Πρέπει να πω ότι το 1981 ως το 1985 ήταν έτη μεγάλης νομοθετικής μεταρρύθμισης σε ότι αφορά την ισότητα των φύλων σε συνάρτηση πάντα με όσα συνέβαιναν στον ΟΗΕ.

Μετά τον ΟΗΕ έχουμε και άλλες ενδιαφέρουσες εξελίξεις. Οι περιφερειακοί διεθνείς οργανισμοί (ΕΟΚ, Συμβούλιο Ευρώπης) καλούν και αυτοί τις διεθνείς μη κυβερνητικές Οργανώσεις σε συνεργασία για την προώθηση της ισότητας και γίνονται συμβουλευτικές των διεθνών Οργανισμών. Για παράδειγμα η Διεθνής Ένωση Γυναικών, η δική μας, είναι συμβουλευτική πρώτης κατηγορίας στον ΟΗΕ. Και έρχεται το Συμβούλιο της Ευρώπης και αρχίζει μια δράση με μια ειδική Επιτροπή για την ισότητα των φύλων και έρχεται η ΕΟΚ που έχει κι αυτή μια μεγάλη δράση για την ισότητα των φύλων. Η τελευταία ως τώρα έχει εκδώσει πέντε οδηγίες σχετικές με την ισότητα στην εργασία κυρίως και επιπλέον υπάρχουν σήμερα άνω των 30 αποφάσεων του δικαστηρίου του Λουξεμβούργου οι οποίες έχουν χειριστεί θέματα ισότητας των φύλων με πολύ προοδευτική γραμμή. Και αυτές οι αποφάσεις είναι υποχρεωτικές για την Ελλάδα, όλες τις χώρες της ΕΟΚ, και δεσμευτικές.

Έτσι σήμερα έχει διεθνοποιηθεί πλέον ο αγώνας για την ισότητα. Έχει υιοθετηθεί από τους διακρατικούς οργανισμούς, δηλαδή από τις κυβερνήσεις των διαφόρων χωρών οι οποίες αντιπροσωπεύονται σ' αυτούς, οι οποίες δηλώνουν ότι θέλουν να καταστήσουν την ισότητα πραγματικότητα. Θα μου πείτε: τότε λύθηκαν τα θέματα; Μα αφού δεν λύθηκαν, λύθηκαν μόνο εν μέρει, διότι οι κυβερνήσεις για να εμφανισθούν ως προοδευτικές, για να δείξουν ότι δεν πάνε πίσω από άλλες χώρες, πολλές φορές αποδέχονται πολλές αρχές, ψηφίζουν, κάποτε και κυρώνουν, ορισμένες συμβάσεις, οπότε γίνονται εσωτερικοί νόμοι, αλλά στην πράξη δεν εφαρμόζονται...

Νομίζω λοιπόν ότι η νέα φάση του φεμινισμού στην οποία μπήκαμε τώρα, είναι πλέον η μεταβολή σε πράξη ζωής, σε πραγματικότητα, των κανόνων για την ισότητα που έχουν ήδη νομοθετηθεί και υπάρχουν. Και ο αγώνας αυτός δεν είναι μικρός. Και δεν είναι μικρός γιατί, όπως φαίνεται, το αντρικό κατεστημένο δύσκολα υιοθετεί τις νέες αρχές. Αλλά οφείλω να πω ότι ούτε όλες οι γυναίκες έχουν αφομοιώσει τους νέους ρόλους τους οποίους η κοινωνία προβάλλει. Είναι δύσκολη η αλλαγή της νοοτροπίας. Είναι δυσκολότερη από την αλλαγή του νόμου. Ο άνθρωπος απορροφά από πολύ τρυφερή ηλικία τα πρότυπα των ρόλων τα οποία βλέπει όταν είναι μικρός στην οικογένειά του και αργότερα στον περίγυρο του τον κοινωνικό. Αυτά ριζώνουν στο υποσυνείδητό του, περιβαλλόμενα μ' ένα χρώμα συναισθηματικό, και είναι πολύ δύσκολο ύστερα να τα ξεριζώσει. Υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι νοησιακά αναγνωρίζουν το σωστό, αλλά στην πράξη εφαρμόζουν το αντίθετο. Ή τουλάχιστον εφαρμόζουν εν μέρει την ισότητα και εν μέρει την ανισότητα.

Ήθελα να σας πω ότι εμείς σήμερα δεν έχουμε και δεν είχαμε ποτέ στις αρχές μας να κάνουμε πόλεμο με τους άντρες. Ήδη η πρώτη διακήρυξη της Διεθνούς Ένωσης Γυναικών (1902) ζητούσε να ανα-

γνωριστούμε ως ισότιμοι σύντροφοι και να χρησιμοποιηθούμε για μια καλύτερη κοινωνία. Εάν η αντίδραση είναι βίαιη, υποχρεώνει να χρησιμοποιήσουμε αντιβία. Αυτό είναι δυσάρεστο.

Εμείς προσπαθούμε να πείσουμε άντρες και γυναίκες ότι είναι για το καλό τους η ισότητα. Πρώτα απ' όλα είναι για το καλό της κοινωνίας. Κοινωνίες σαν τις σημερινές διαρκώς αναπτυσσόμενες, δεν μπορούν να περιφρονούν και να μην αξιοποιούν τους άξιους ανθρώπους του μισού πληθυσμού. Είναι λάθος, είναι ζημία.

Η οικογένεια εξ' άλλου έχει ανάγκη από ισότητα. Είμαι απολύτως σύμφωνη με τον Καθηγητή Carbonier του Παρισιού που ισχυρίζεται ότι αν θέλουμε να διατηρήσουμε την οικογένεια πρέπει αυτή να περάσει από την ισότητα. Στη δική μας εποχή η καταπίεση είναι πολύ λιγότερο ανεκτή από οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα από ότι ήταν την εποχή του πατέρα μας ή της γιαγιάς μας. Άλλοτε οι γυναίκες είχαν ενστερνιστεί τη μοίρα τους. Έβαζαν το κεφάλι κάτω, υποτάσσονταν στις καταπίεσεις και στην κακοποίηση πολλές φορές. Σήμερα δεν το δέχονται, το θεωρούν πολύ πιο βαρύ, πολύ πιο πικρό.

Όμως κι άλλοτε, πρέπει να πω, που οι γυναίκες έβαζαν το κεφάλι κάτω, ήταν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό νευρωτικές από τους άντρες. Και σήμερα υπάρχουν στα ψυχιατρεία του κόσμου νευρωτικές ή πάσχουσες από καταθλιπτικές καταστάσεις πολύ μεγαλύτερος αριθμός γυναικών. Οι πρώτες υστερικές πελάτισες των ψυχαναλυτών ήταν προσωπικότητες εξαιρετικών διανοητικών ικανοτήτων, οι οποίες ασφυκτιούσαν από τις συνθήκες ζωής που τους επέβαλε η κοινωνία. Και οι οποίες μόλις κατάφεραν να απελευθερωθούν από την καταπίεσή τους έκαναν σταδιοδρομία μεγάλης προσωπικότητας. Να σας πω ένα όνομα: η Φλόρανς Νάιτιγκεϊλ, η οποία μεγαλούργησε στον Ερυθρό Σταυρό, ήταν βαρύτερα υστερική και θεραπεύτηκε όταν της δόθηκε η δυνατότητα να διοχετεύσει τις μεγάλες της ικανότητες σε κοινωνική δράση. Το «σύνδρομο της νοικοκυράς», αρρώστια ψυχική η οποία δεν είναι καθόλου σπάνια, εμφανίζεται σε ποσοστό που μπορεί να προκαλέσει τρόμο.

Αλλά ολόκληρη η οικογένεια, της οποίας η μητέρα πάσχει ψυχικά, καταλαβαίνετε τι ατμόσφαιρα έχει.

Αντίθετα, οι έρευνες οι οποίες έχουν γίνει σε πολλά μέρη από σοβαρούς ερευνητές, κατέληξαν στο ότι τα παιδιά των εργαζομένων μητέρων είναι ευφύτερα, έχουν μεγαλύτερη πρωτοβουλία και είναι πιο έτοιμα να αντιμετωπίσουν τις αντιξοότητες της ζωής. Κι αυτό γιατί έχουν αποφύγει την υπερπροστασία η οποία είναι εξίσου κακή με την

αδιαφορία.

Βλέπετε λοιπόν ότι υπάρχει ένα κοινό συμφέρον όλων των παραγόντων για να υπάρξει ισότητα. Θα μου πείτε ίσως: ο μόνος χαμένος είναι ο άντρας. Όχι, ασφαλώς. Πρώτα απ' όλα και εκείνος έχει συμφέρον να μην έχει γυναίκα νευρασθενή. Αλλά εκτός αυτού. Ξέρετε από πόσα γλυτώνει ο άντρας με το φεμινισμό; Πρώτα απ' όλα γλυτώνει από την υποχρέωση που του είχε επιβάλλει η κοινωνία να είναι σώνει και καλά υπερέχον όν. Ξέρετε τι συμπλέγματα κατωτερότητας δημιουργούνται στο εύζυγο ο οποίος είτε το συνειδητοποιεί πλήρως είτε υποσυνείδητα αισθάνεται ότι η γυναίκα του είναι καλύτερή του; Ή τουλάχιστον είναι σε μερικούς τομείς καλύτερη απ' αυτόν; Αισθάνεται ότι δεν ανταποκρίνεται στο ρόλο που περιμένει η κοινωνία απ' αυτόν. Και ξέρετε ποιο είναι το αποτέλεσμα; Το αποτέλεσμα είναι ότι αντισταθμιστικά παίρνει στάση τυράννου για να αποδείξει ότι αυτός είναι ο αφέντης. Ίσως όχι συνειδητά. Υποσυνείδητα όμως έχει ανάγκη αντισταθμισματος. Και παίρνει στάση τέτοια, η οποία εκτός των κακών που δημιουργεί στην οικογένεια και στα παιδιά, γι' αυτόν τον ίδιο δημιουργεί τη στέρηση της στοργής των μελών της οικογένειάς του προς αυτόν. Στη θέση της μπαίνει ο φόβος. Το παιδί φοβάται τον πατέρα του, η γυναίκα τον άντρα της. Αυτό σημαίνει ότι ο πατέρας χάνει το καλύτερο που θα μπορούσε να απολαύσει στην οικογένεια, τη θερμή ατμόσφαιρα αγάπης και εμπιστοσύνης.

Αλλά και άλλα πιο πρακτικά πράγματα ωφελείται από την ισότητα ο άντρας. Απαλλάσσεται και από τις άλλοτε αποκλειστικές γι' αυτόν οικονομικές υποχρεώσεις όταν η γυναίκα δουλεύει: συντήρηση της οικογένειας μόνο από αυτόν, προίκες στις κόρες και αδελφές κ.λπ.

Μερικοί θεωρούν ότι ο φεμινισμός είναι αποκλειστικά γυναικεία υπόθεση. Λάθος. Ο φεμινισμός είναι θέμα ανακατάταξης όλων των ανθρώπων μιας κοινωνίας. Είναι η θέσπιση νέων ρόλων για τα δύο φύλα. Δεν μπορεί να σταματήσει η γυναίκα να είναι καταπιεζόμενη αν δεν παύσει κι ο άντρας να παίζει το ρόλο του αφέντη. Αυτά είναι αμοιβαία. Είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Εμείς ζητάμε αλλαγή των ρόλων και των δύο φύλων. Ισότιμη και συντροφική συνεργασία σ' όλους τους τομείς για μια καλύτερη αυριανή κοινωνία. Μια κοινωνία που κάθε άνθρωπος, χωρίς διακρίσεις φύλου ή άλλες, θα μπορεί να επιτύχει την άνθιση της προσωπικότητάς του στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Μια κοινωνία αληθινά ελεύθερη και δίκαιη για όλους.